

УДК 021.61–028.27:027.7(477)

ПЕРЕВАГИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ РЕПОЗИТАРІЇВ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ НАУКИ В УКРАЇНІ

Наталія ТКАЧЕНКО

*Бібліотека Донецького національного технічного університету,
вул. Артема, 96, м. Донецьк, 83050, Україна, тел. (062) 301-09-81*

Описано організацію відкритого доступу до фондів бібліотек вищих навчальних закладів, зокрема через університетські репозитарії. Вказано основні можливості та проблеми електронного архіву Донецького національного технічного університету. Визначено подальші напрямки роботи для розвитку E-archive DonNTU.

Ключові слова: відкритий доступ, репозитарій, бібліотека ВНЗ, Донецький національний технічний університет, E-LibUkr.

Розвиток наукових досліджень вчених та оприлюднення і удоступнення їх результатів виступає гострою проблемою для кожного університету. До занепаду науки призводить неможливість своєчасно отримувати інформацію про сучасні світові досягнення в галузі, що цікавить. Такій ситуації значним чином сприяє проблема недостатнього фінансування вітчизняних університетів, а разом з тим подорожчання періодичних видань, що призводить з кожним роком до скорочення їх кількості у фондах університетських бібліотек. Своєчасно оцінивши проблему монополізму видавництва, вчені по всьому світу організували “рух відкритого доступу”, до якого приєднуються найбільші університетські бібліотеки.

Велика підтримка та швидке розповсюдження цього руху свідчить про переломний момент у видавничій діяльності. Приєднання до цієї ідеї найбільших світових видавництв, таких, як Scopus чи Elsevier, вказує на правильно обраний шлях у цьому напрямку. Таким чином, підтримка відкритого доступу допомагає вирішенню світової проблеми обміну науковою інформацією.

Створення інституційних репозитаріїв виступає головним завданням університетів, що підтримують вказаний рух. Репозитарії – сховища даних, призначені для розміщення в них власних робіт самими авторами шляхом “самоархівування”.

Кожного дня директорія архівів відкритого доступу (DOAR) поповнюється новими учасниками. На початку 2012 р. у її складі було вже 2000 архівів, з яких 30 функціонують на території України. Започаткований у 2009 р. на базі трьох університетів проєкт E-LibUkr “Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України”, швидко знайшов прихильників по всій країні¹.

Донецький національний технічний університет приєднався до проєкту у вересні 2009 р. Дослідивши тенденцію розвитку руху відкритого доступу, його переваги та можливості, бібліотека ДонНТУ взяла на себе обов’язки з організації та підтримки інституційного репозитарію (E-archive DonNTU). Під час консультацій та обговорень учасники проєкту E-LibUkr, керівництво університету та бібліотеки вирішили низку

¹ E-LibUkr “Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.elibukr.org/>. – Заголовок з екрану.

організаційних та технічних питань. Початковим завданням стала розробка проекту-положення про архів, яке обумовлює завдання, принципи та політики роботи архіву.

Для вирішення головного технічного питання, а саме вибору програмного забезпечення для створення архіву, вивчався досвід багатьох організацій. Вибір на користь D-Space відбувся внаслідок визначення його переваг:

- 1) безкоштовність програмного забезпечення;
- 2) зручність у використанні;
- 3) відкритий код, що надає можливість змінювати або доповнювати його відповідно до потреб конкретної організації.

Неабияку роль зіграло і те, що 80 % університетських архівів України використовують саме це програмне забезпечення.

Створення логічної структури архіву, занесення перших матеріалів, виправлення технічних помилок здійснювалося на базі D-Space 1.5. Не дивлячись на простий інтерфейс, відкритий код та легкість використання, при впровадженні виникали помилки, які доводилось вирішувати власними силами або за допомогою колег. До головних технічних проблем можна віднести формування вірного посилання на документ, неможливість ресстрації в архіві будь-якого користувача, отримання коректної статистики. Для вирішення цих питань у травні 2011 р. вирішили перейти на версію D-Space 1.7, що має більше можливостей.

Структурно репозитарій повторює університетську ієрархічну структуру, тобто підрозділами архіву є факультети, структурні підрозділи та бібліотека університету (<http://ea.donntu.edu.ua>). Як фонди виступають факультети, бібліотека, наукові праці університету та підрозділи, що входять до складу ДонНТУ. Кожний фонд поділяється на декілька підфондів, якими виступають кафедри факультетів. До складу підфондів входять тематичні колекції, відповідно до видів матеріалів, що включаються до їх складу. Для видалення або додавання підфондів та колекцій кожному підрозділу університету надано власні права.

Не менш важливим завданням було визначення тих видів документів, що надходитимуть до архіву. В репозитарії розміщуються наукові статті та презентації вчених нашого університету, навчально-методичні матеріали кафедр, покажчики, монографії, збірки матеріалів конференцій, документи профспілкової організації та факультетів ДонНТУ.

Репозитарій ДонНТУ має чотири види аутентифікації: анонім, зареєстрований користувач, адміністратор архіву та адміністратор фонду/колекції. Всі користувачі, тобто аноніми, можуть переглянути структуру та матеріали архіву. Додавати свої роботи до архіву мають право тільки зареєстровані користувачі, які, в залежності від своїх потреб, належать до однієї з трьох груп:

- 1) користувачі, що мають право на перегляд матеріалів та отримання новин про наповнення колекцій;
- 2) адміністратори фонду/колекції – для наповнення окремої гілки архіву;
- 3) адміністратор архіву – для вирішення організаційних та технічних питань.

З кожним днем архів поповнюється новими матеріалами, за останніми даними їх вже більше 4500, серед яких статті, презентації співробітників університету, організаційні документи підрозділів університету, покажчики та наукові праці вчених ДонНТУ. Гідно оцінивши важливість такої події для університету, ректор ДонНТУ у червні 2011 р. підписав наказ про обов'язкове самоархівування робіт.

Для подальшої популяризації ідеї відкритого доступу серед науковців університету, співробітники бібліотеки проводять тренінги та семінари з роз'ясненням можливостей та переваг архіву, надають індивідуальні консультації.

Ефективність використання архіву показують статистичні дані: за період функціонування архіву було понад 700000 переглядів з різних країн світу, серед яких Україна, Росія, Казахстан, США, Німеччина та ін. Збільшення з кожним місяцем середнього часу перебування на сайті користувачами свідчить про усвідомлене використання репозитарію для пошуку наукової інформації.

У рамках участі в міжнародному проєкті відкритого доступу та задля поширення присутності праць вчених ДонНТУ у світовому науково-інформаційному просторі, E-archive DonNTU було зареєстровано у директоріях відкритого доступу DOAR (The Directory of Open Access Repositories) та ROAR (Registry of Open Access Repositories), а також у першому українському харвестері – OAI харвестер², який забезпечує глобальний інформаційний пошук.

Продовжуючи роботу у цьому напрямку, у січні 2012 р. в українській Вікіпедії створено сторінку, присвячену електронному архіву ДонНТУ (http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_архів_ДонНТУ).

Можна відзначити, що якщо робота по створенню архіву майже завершена, то його підтримка вимагає з боку спільноти університету багато зусиль. Саме тому на найближчий час уже намічено певні заходи з популяризації та технічної підтримки архіву:

1. Посадження зусиль співробітників бібліотеки з представниками кафедр для повного зібрання колекції наукових праць університету у окремій гілці архіву “Наукові праці ДонНТУ”, яка представлена серіями різних факультетів.

2. Внесення у систему рейтингових оцінок викладачів та співробітників ДонНТУ показника кількості і якості публікацій, розміщених в архіві.

3. Включення архіву ДонНТУ до міжнародного рейтингу репозитаріїв Webometrics та вживання заходів для постійного підвищення його позиції у цьому рейтингу.

4. Поліпшення технічної бази для підтримки архіву.

ADVANTAGES OF UNIVERSITY REPOSITORIES FOR THE PROMOTION OF EDUCATION IN UKRAINE

Nataliya TKACHENKO

*The Library of Donets'k National Technical University,
96, Artem Str., Donets'k, 83050, Ukraine, tel. (062) 301-09-81*

The article outlines the organization of open access to the library stocks of higher educational establishments, in particular through university repositories. Main functions and problems of electronic archive of Donetsk National Technical University are indicated. Further lines of work for the development of E-archive DonNTU are presented.

Key words: open access, repository, higher educational establishment library, Donetsk National Technical University, E-LibUkr.

² Система пошуку у відкритих архівах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://oai.org.ua>. – Заголовок з екрану.

ПРЕИМУЩЕСТВА УНИВЕРСИТЕТСКИХ РЕПОЗИТАРИЕВ ДЛЯ ПРОДВИЖЕНИЯ НАУКИ В УКРАИНЕ

Наталія ТКАЧЕНКО

*Библиотека Донецкого национального технического университета,
ул. Артема, 96, г. Донецк, 83050, Украина, тел. (062) 301-09-81*

Описана организация открытого доступа к фондам библиотек высших учебных заведений, в частности через университетские репозитории. Указаны основные возможности и проблемы электронного архива Донецкого национального технического университета. Определены дальнейшие направления работы для развития E-archive DonNTU.

Ключевые слова: открытый доступ, репозитарий, вузовская библиотека, Донецкий национальный технический университет, E-LibUkr.

Стаття надійшла до редколегії 16.06.2012

Прийнята до друку 20.06.2013